

Vývoj a postavení cukrovarnictví v zemích EU v letech 2000–2011

DEVELOPMENT AND POSITION OF SUGAR INDUSTRY IN THE EUROPEAN UNION IN 2000–2011

Luboš Smutka¹, Irena Benešová¹, Josef Pulkrábek², Anna Belova¹, Jaroslav Urban²¹ Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta provozně ekonomická² Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Cukrovarnictví v zemích EU prošlo v posledním desetiletí významnými změnami, které ovlivnily jeho současnou podobu. Cukrovarnictví, které se v současných zemích EU po druhé světové válce velmi úspěšně rozvíjelo pod ochrannou protekcionistických politik, ať již zemí seskupených v tehdejších EHS či ESVO nebo RVHP, dokázalo v průběhu šedesátých až devadesátých let 20. století velmi výrazně navýšit objem vlastní produkce. Jen v průběhu výše zmíněných čtyř dekad se produkce cukru v zemích současné EU-27 navýšila z 12 mil. t na cca 17 mil. t (v ekvivalentu surového cukru). Země EU-27 se tak staly velmi významnými hráči na světovém trhu s cukrem (1). Co se týká vrcholného postavení na světovém trhu, toho tyto země dosáhly na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, kdy se podíl jejich produkce na světové produkci cukru pohyboval na úrovni přesahující 20 %. Nicméně v následujícím období došlo zejména v případě zemí EHS k tlaku na reformu Společné zemědělské politiky (2), a s tím došlo i k reformním krokům v oblasti cukrovarnictví. Tyto reformy pak velmi významně ovlivnily produkci cukru v zemích EHS zejména prostřednictvím stanovených kvót, které měly vliv jak ekonomiku vlastní produkce cukru, tak i ekonomiku obchodu s cukrem ve vztahu mimo vnitřní trh zemí EHS (3).

V důsledku zavedených změn došlo ke stabilizaci produkce cukru. Vzhledem k tomu, že Evropská unie se následně od devadesátých let 20. století až po první dekádu 21. století velmi významně rozšířila, začala cukerní politika zemí EU ovlivňovat

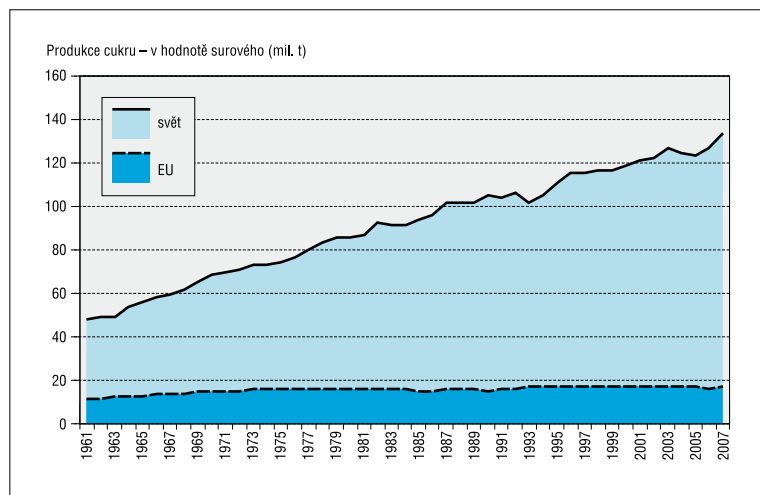
ekonomiku produkce cukru nejen v původních zemích EU, které přistoupily v letech 1951–1986, ale dále i v Rakousku, Švédsku, Finsku, Česku, Slovensku, Polsku, Maďarsku, Slovinsku, Litvě, Lotyšsku, Estonsku, Bulharsku a v Rumunsku. Vliv reformního úsilí, které bylo vyvinuto ve snaze podřídit cukrovarnictví potřebám zemí EU a také ve snaze vyřešit spory ve vztahu k WTO (4), vedl k zastropování výroby cukru v současných členských zemích EU-27, kdy se jejich produkce víceméně stabilizovala na úrovni 17–18 mil. t, což představuje přibližně 13 % světové produkce cukru (v ekvivalentu surového cukru). Graf na obr. 1. poskytuje přehled o vývoji světové produkce cukru a produkce cukru v zemích EU-27 v letech 1961–2007 (v ekvivalentu surového cukru) – záměrně je z grafu vynechán vývoj v období 2008–2011, a to z důvodu působení globální ekonomické krize.

Tlak na reformu v oblasti cukrovarnictví se v zemích EU postupem času více a více zvyšoval (6), až byly počáteční relativně kosmetické reformy spojené se zavedením nákladných intervenčních mechanismů nahrazeny generální reformou, která svým charakterem změnila podobu cukrovarnického průmyslu všech současných členských států EU (7). Reforma z roku 2006 velmi výrazně omezila produkční a zejména pak exportní potenciál zemí EU-27 v případě zejména bílého cukru (8). Reforma dále výrazně přispěla i k otevření evropského trhu s cukrem importérům z celé řady zemí světa, zejména rozvojových, a v neposlední řadě tato reforma také velmi výrazně ovlivnila nejen vlastní produkci cukru, ale i další s ní spojené aktivity.

V současné době participuje v zemích EU na produkci cukru 18 členských států, v případě dalších 5 zemí došlo v uplynulých letech k úplnému utlumení vlastní výroby cukru. Podíl jednotlivých zemí EU na celkové kvótě (kvóty pro jednotlivé země uvádí tab. I.) znázorňuje tab. II. Trh s cukrem v zemích EU je jak z hlediska distribuce kvóty, tak i z hlediska reálného objemu produkovaného cukru kontrolován Francií, Německem a Polskem. Tyto tři země disponují 56 % produkčních kvót a podílejí se na výrobě cukru v zemích EU přibližně z 60 % (v tom je započítána i produkce francouzských dominií).

Reformní kvótový systém, zavedený po roce 2006, s sebou přinesl řadu změn, nicméně produkce cukru v zemích EU dále převyšuje tyto kvóty, což stále způsobuje určité pnutí na půdě WTO (11) i mezi jednotlivými zeměmi EU-27. Jen v letech 2008–2011 se mimo kvótu cca 14 mil. t cukru vyrobilo dalších cca 3,5 mil. t cukru ročně. Informaci o úplné bilanci výroby a spotřeby cukru v zemích EU poskytuje tab. III.

Obr. 1. Vývoj produkce cukru ve světě a EU-27 v letech 1961–2007

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů FAO (5)

Cíl a metodika

Cílem tohoto článku je analyzovat vývoj na trhu s cukrem v zemích současné EU v období let 2000/2001 až 2010/2011 za účelem identifikace nejvýznamnějších změn, které na evropském cukerním trhu z hlediska producentů cukru a cukrové řepy nastaly. Důraz je kladen na vývoj nejen vlastní produkce cukru, ale i cukrové řepy. Analýza je zpracovaná za celou EU-27, což znamená, že do analýzy jsou zahrnuty všechny členské státy dnešní EU, ve kterých se v současné době vyrábí či se alespoň v posledních deseti letech vyráběl cukr. Jednotlivé zpracované analýzy jsou provedeny jak na úrovni jednotlivých členských států EU, tak i na úrovni jednotlivých skupin členských států: EU-15 (Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie) a EU-12 (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Malta, Kypr, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Bulharsko a Lucembursko). V textu se také objevuje i zkratka EU-25 (státy současně EU-27 mimo Bulharska a Rumunska).

Článek analyzuje vývoj sklizňové plochy, produkce řepy, produkce řepného cukru (cukr třtinový je z analýzy vynechán), průměrná produkce řepy na hektar, průměrná produkce cukru na hektar, cukernatost, průměrné množství zpracované řepy za den v průběhu kampaně, průměrná délka kampaně, počet cukrovarů činných v kampani (v potaz je vzata i produkční kapacita cukrovarů), počet producentů cukrové řepy a průměrná zaměstnanost v cukrovarnickém průmyslu.

Analýza elementárních bazických a řetězových indexů sleduje změny, ke kterým došlo z hlediska cukrovarnictví. Identifikuje země, kde změny měly na vývoj objemu produkce cukru a cukrové řepy největší dopad, dále země, kde byl dopad minimální, a zvláště je pak identifikována skupina zemí, ve kterých byl dopad změn někde mezi oběma předchozími skupinami.

Analýza a diskuse

Dříve než se zaměříme na změny, které v cukrovarnické produkci zemí EU v posledních deseti letech nastaly, je vhodné konstatovat, že země EU-27 jsou produkčně činné jak v případě výroby cukru řepného, tak i cukru třtinového. Z hlediska realizovaného objemu produkce přitom dominuje (více než 90 %) řepný cukr nad cukrem třtinovým. Cukr se v popisované době (2011) vyrábí ve 20 zemích EU-27, přičemž v 18 zemích bychom našli cukrovary vyrábějící výlučně z cukrové řepy (Belgie (3), Dánsko (2), ČR (7), Finsko (1), Francie (24), Itálie (4), Litva (2), Maďarsko (1), Nizozemsko (2), Německo (20), Polsko (18), Rakousko (2), Rumunsko (1), Řecko (3), Slovensko (2), Španělsko (3), Švédsko (1) a Velká Británie (2)), dále pak v případě osmi zemí jsou i cukrovary, které jsou schopné rafinovat cukr výlučně

Tab. 1. Produkční kvóty cukru v zemích EU (Kvóta A+B, dále pak jen kvóta A)

Země	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
	Produkční kvóta (t)				
Belgie	701 595	862 077	676 235	676 235	676 235
Dánsko	353 216	420 746	372 383	372 383	372 383
Finsko	129 156	90 000	80 999	80 999	80 999
Francie	3 184 157	4 120 687	3 437 032	3 437 032	3 437 031
Irsko	199 260	0	0	0	0
Itálie	1 557 443	753 846	508 379	508 379	508 379
Německo	2 859 942	36 545 456	2 898 256	2 898 256	2 898 256
Nizozemsko	864 560	876 560	804 888	804 888	804 888
Portugalsko	61 714	15 000	0	0	0
Rakousko	387 326	405 812	351 027	351 027	351 027
Řecko	280 323	158 702	158 702	158 702	158 702
Španělsko	896 567	887 164	630 586	498 480	498 480
Švédsko	325 728	325 700	293 186	293 186	293 186
Velká Británie	1 005 863	1 221 474	1 056 474	1 056 474	1 056 474
ČR	411 332	367 938	372 459	372 459	372 459
Litva	94 161	103 010	90 252	90 252	90 252
Lotyšsko	60 759	0	0	0	0
Maďarsko	363 966	298 591	105 420	105 420	105 420
Polsko	1 498 046	1 772 477	1 405 608	1 405 608	1 405 608
Slovensko	183 225	140 031	112 319	112 319	112 319
Slovinsko	46 849	0	0	0	0
Bulharsko		4 752	0	0	0
Rumunsko		109 164	104 689	104 689	104 689
EU-15	12 388 775	13 803 950	11 278 099	11 145 993	11 145 993
EU-12	2 658 338	2 795 963	2 190 748	2 190 748	2 190 748
EU-27	15 047 113	16 599 138	13 468 847	13 336 741	13 336 741

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů MZe (9)

z cukrové třtiny (Bulharsko (6), Finsko (1), Francie (1), Itálie (1), Portugalsko (3), Rumunsko (5), Švédsko (1) a Velká Británie (1)), a tři země EU (Velká Británie (2), Španělsko (2) a Rumunsko (3)) disponují i kombinovanými cukrovary jak na řepný, tak i na

Tab. II. Podíl jednotlivých zemí EU-27 na produkčních kvótách a na produkci cukru EU (2010/2011)

Země	Podíl na kvótě (%)	Podíl na skutečně realizované produkci (%)
Francie	23	27,7
Německo	22	23,1
Polsko	11	9,7
Velká Británie	8	7,1
Nizozemsko	6	5,5
Belgie	5	4,4
Španělsko	4	3,4
Itálie	4	3,0
Rakousko	3	2,9
ČR	3	2,7
Dánsko	3	2,7
Švédsko	2	1,8
Rumunsko	1	1,0
Slovensko	1	1,0
Litva	1	0,6
Maďarsko	1	0,6
Řecko	1	0,6
Finsko	1	0,5

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů CEFS (10)

třtinový cukr. Zajímavé je, že dvě země EU (Portugalsko (3) a Bulharsko (6)) pak disponují kapacitami výlučně spjatými s produkcí třtinového cukru. V osmi zemích EU se pak řepný cukr nevyrábí vůbec (Estonsko, Lotyšsko, Irsko, Malta, Kypr, Lucembursko, Portugalsko a Slovinsko), a to buď z historického hlediska či v důsledku přijatých reforem (Irsko, Lotyšsko, Bulharsko, Slovinsko a Portugalsko), které vedly v mnoha zemích k útlumu či úplnému zastavení produkce řepy a cukru.

Pokud bychom se podívali na historický vývoj cukrovarnické produkce v zemích EU, můžeme konstatovat, že posledních deset let přineslo výrazné změny, které vedly k redukci nejen množství vyráběného cukru, ale dotkly se i počtu činných cukrovarů a dále pak i počtu pracovníků působících v cukrovarnickém průmyslu. Sklizišné plochy řepy se během posledních deseti

let zredukovaly z přibližně 2 mil. ha na 1,5 mil. ha. Vlastní produkce cukrové řepy poklesla z asi 130 mil. t na přibližně 100 mil. t. S tím došlo k redukci objemu vlastní cukerní produkce, která se během posledních let snížila z 20 mil. t cukru ročně na přibližně 15 mil. t ročně. Dále pak došlo i k výraznému snížení počtu pěstitelů cukrové řepy, kdy během sledovaného období došlo k poklesu z více než 300 tisíc na cca 155 tisíc pěstitelů. Počet činných cukrovarů zpracovávajících cukrovou řepu se z více než dvou set zredukoval na 106. Počet zaměstnanců v cukrovarnickém průmyslu pak rovněž v důsledku přijatých reforem poklesl z více než 60 tisíc (údaje za rok 2003) na méně než 28 tisíc (v roce 2011).

Ve vztahu k redukci počtu činných cukrovarů je dále vhodné zdůraznit, že přijaté změny vedly k velmi výraznému vyprofilování cukrovarnického průmyslu v zemích EU, kdy v důsledku těchto změn trh opustili zejména drobní producenti jak řepy, tak i cukru. V případě samotných cukrovarů došlo k nejvýznamnější redukci v případě počtu cukrovarů s kapacitou do 5 000 t zpracované řepy denně – jejich počet se během let 2000–2011 snížil z 87 na 14. O něco lépe pak dopadly cukrovary s kapacitou 5 000–8 000 t cukrové řepy denně, jejichž počet se během sledovaného období zredukoval ze 41 na 26. V případě cukrovarů s kapacitou 8 000–12 000 t došlo k redukci z 54 na 21. A nejméně se restrukturalizace dotkla cukrovarů, jejichž kapacita přesáhla 12 000 t cukrové řepy denně. Jejich počet se v průběhu poslední dekády zredukoval ze 48 na 39. Přičemž v případě velkých cukrovarů, jejichž kapacita přesáhla 15 000 t cukrové řepy denně, dokonce došlo ve sledovaném období k navýšení fyzického počtu z 20 na 22. Z toho tedy vyplývá, že se reforma dotkla zejména malých, zpravidla nezávislých cukrovarů, jejichž majitelé v mnoha případech dali přednost uzavření provozu a následnému odprodeji cukerní kvóty.

Pokud bychom se zaměřili na jednotlivé členské země EU-27 – respektive na ty ze zemí, které jsou zapojeny do produkce cukru, zjistíme, že změny, ke kterým v posledních deseti letech došlo, se podepsaly na různých zemích velmi odlišně.

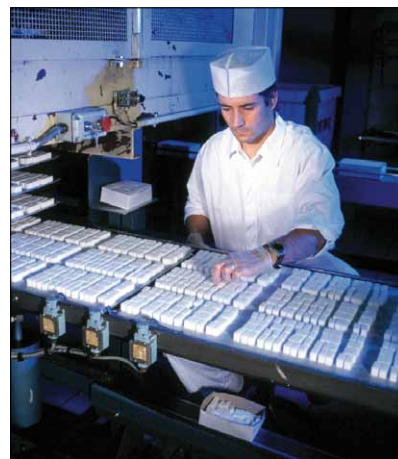
Máme zde skupinu zemí, které oblast produkce cukru z řepy úplně vyklidily – týká se to Irska, Portugalska, Lotyšska, Slovinska a Bulharska.

Dále existuje skupina zemí, jejichž cukrovarnický průmysl byl změnami drasticky ovlivněn – to se týká zejména těchto zemí: Finska (redukce o cca 55 %), Řecka (redukce o 75 %), Itálie (redukce o 70 %), Španělska (redukce o více než 50 %), Maďarska

Tab. III. Bilance cukru v zemích EU

	2008/2009		2009/2010		2010/2011	
	v rámci kvót	mimo kvóty	v rámci kvót	mimo kvóty	v rámci kvót	mimo kvóty
	množství cukru (tis. t)					
Počáteční stav	2 189	0	1 843	0	1 177	0
Výroba	13 906	2 909	13 956	4 642	13 774	3 184
Dovoz	3 432	179	2 996	8	3 000	20
Celková nabídka	19 526	3 088	18 795	4 650	17 952	3 204
Spotřeba	16 500	1 947	16 500	1 974	16 500	1 950
Vývoz	1 183	728	1 118	2 115	1 100	700
Konečná zásoba	1 843	413	1 177	561	352	554
Celková poptávka	19 526	3 088	18 795	4 650	17 952	3 204

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů MZe (12)

(redukce o cca 80 %) a Slovenska (redukce o cca 47 %).

Následuje skupina zemí, která byla ovlivněna pouze v omezené míře a jejichž produkce cukru se zredukovala pouze v rozmezí 20–30 %: Belgie (redukce o cca 20–25 %), Dánsko (redukce o cca 20 %), Švédsko (redukce o cca 23 %), Velká Británie (redukce o cca 25 %), Česká republika (redukce o cca 22–25 %), Litva (redukce o cca 20–25 %) a Polsko (redukce o cca 30 %).

A nakonec v EU existují země, které nebyly situací na trhu s cukrem v EU postiženy vůbec či pouze v minimálním rozsahu: Rakousko (redukce o cca 10 %), Francie (produkce se dokonce v průběhu let navýšila), Německo (redukce pouze o cca 15 %), Nizozemsko (redukce o cca 10 %) a Rumunsko (produkce se dokonce během let postupně navýšovala, takže současná produkce převyšuje úroveň produkce z období před rokem 2006).

Z uvedeného tedy vyplývá, že přijatá reforma se projevila v jednotlivých zemích EU velmi odlišným způsobem. Detaily o vývoji produkce cukru v jednotlivých členských zemích EU poskytuje tab. IV.

V období implementace cukerní reformy (2006–2011) poklesl počet cukrovarů schopných zpracovat cukrovku o 42 % (ze 183 na 106). Počet producentů cukrové řepy se za stejné období snížil přibližně o 49 % (z 286 tisíc na 154 tisíc). Zaměstnanost v cukrovarnickém průmyslu se snížila o 45 % (tj. 50 tisíc na 27 tisíc). Sklizišné plochy řepy se zredukovaly asi o 30 % (tj. z 2,2 mil. ha na cca 1,5 mil. ha). Produkce cukrové řepy poklesla o 28 % (tj. z 128 mil. t na cca 98 mil. t). Produkce cukru se snížila asi o 25 % (tj. z 20 mil. t na 15 mil. t). Denní kapacita cukrovarnického průmyslu poklesla zhruba o 33 % (tj. z 1,3 mil. t řepy na cca 890 tis. t cukrové řepy denně). Z toho je zřetelné, že reforma cukerního pořádku, ke které se EU v posledních letech odhodlala, velmi výrazně změnila situaci na trhu s cukrem v zemích EU-27 (tab. V.).

Z hlediska dynamiky vývoje cukrovarnického průmyslu v letech 2000–2011 (tab. VI.) lze konstatovat, že změny, ke kterým došlo v posledních deseti letech, probíhaly velmi rychle. Například průměrná délka kampaně se v důsledku poklesu počtu cukrovarů (jejichž celková kapacita se v průměru snižovala asi o 5 % ročně – s tím rovněž velmi úzce souvisí i úbytek počtu zaměstnanců průměrně o 9 % ročně) v průměru navýšovala asi o 2,5 % ročně. Naopak sklizišné plochy se zredukovaly v průměru 2,7 % ročně, s tím pak souvisí i pokles počtu producentů řepy, který se ve sledovaném období snižoval přibližně o 5,4 % ročně. Na základě popsaných skutečností se pak nelze divit tomu,

Tab. IV. Vývoj produkce řepného cukru v zemích EU v období 2000–2011

Země	2000/2001	2002/2003	2004/2005	2006/2007	2008/2009	2010/2011
	Produkce cukru (t)					
Belgie	941 529	1 018 833	990 585	855 562	724 644	686 595
Dánsko	533 143	515 831	472 000	375 000	397 000	374 000
Finsko	153 580	162 657	148 000	130 000	69 000	80 000
Francie	4 232 738	4 696 703	4 143 348	4 150 093	4 069 629	4 257 418
Irsko	218 862	223 745	213 378	0	0	0
Itálie	1 551 755	1 409 055	1 158 163	657 110	498 233	554 530
Německo	4 363 475	4 023 350	4 334 165	3 262 168	3 654 836	3 442 683
Nizozemsko	1 059 906	1 022 840	1 033 952	871 950	860 763	870 536
Portugalsko	56 133	77 211	74 367	25 000	0	0
Rakousko	387 403	432 871	458 137	407 590	410 587	444 264
Řecko	367 586	295 586	259 500	165 524	100 382	77 182
Španělsko	1 097 000	1 198 000	1 057 000	1 031 000	608 000	528 000
Švédsko	412 146	432 856	371 000	313 000	327 000	315 000
Velká Británie	1 325 486	1 430 035	1 390 089	1 157 427	1 191 663	994 790
EU-15	16 700 742	16 939 573	16 103 684	13 401 424	12 911 737	12 624 998
ČR	432 200	544 336	558 418	470 488	414 673	432 755
Litva	126 644	138 371	104 000	77 000	43 000	72 000
Lotyšsko			66 505	43 442	0	0
Maďarsko	268 238	341 192	499 432	348 840	66 315	110 500
Polsko			2 001 411	1 706 798	1 389 071	1 464 457
Slovensko	128 970	183 692	233 004	205 407	101 846	139 812
Slovinsko			35 250	43 442	0	0
EU-25	17 656 794	18 147 164	19 601 704	16 296 841	14 926 642	14 844 522
Bulharsko				4 752	198 788	
Rumunsko				119 070		123 664
EU-27	17 656 794	18 147 164	19 601 704	16 420 663	15 125 430	14 968 186

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů CEFS (13), u některých států nebyla data dostupná.

že se celková produkce cukru ve sledovaném období snižovala průměrně o 2 % ročně.

Závěry

Z uvedených informací zřetelně vyplývá, že cukrovarnický průmysl zemí EU prošel v posledních zhruba deseti letech výraznými změnami, které ovlivnily jeho charakter. Velmi významně se zredukoval jak produkční (z hlediska cukrové řepy), tak i zpracovatelský potenciál (produkce cukru). Počet cukrovarů poklesl v průběhu posledních let více než o polovinu, tomu odpovídá i redukce jak počtu producentů cukrové řepy, tak i počtu zaměstnanců činných v cukrovarnickém průmyslu. Reforma, ke které došlo v rámci trhu zemí EU, vedla i ke zlepšení efektivity produkce cukru v EU jako celku.

Snížila se či dokonce eliminovala produkce cukru v zemích s minimálním potenciálem pro realizaci konkurenceschopné produkce cukru. Velkých cukrovarů se trend uzavírání dotkl pouze minimálně, některé menší cukrovary byly dokonce přestavěny

Tab. V. Změny vybraných charakteristik cukrovarnického průmyslu v jednotlivých zemích EU

Země	Počet továren	Počet pěstitelů	Zaměstnanost	Sklizňové plochy	Produkce cukrovky	Produkce cukru	Celk. denní kapacita
	Bazický index 2010/11 / 2005/06						
Belgie	0,600	0,573	0,812	0,687	0,760	0,742	0,628
Dánsko	0,667	0,346	0,786	0,834	0,885	0,787	0,703
Finsko	0,500	0,429	0,532	0,469	0,417	0,447	0,475
Francie	0,833	0,881	0,814	1,001	1,072	1,028	0,871
Irsko	–	–	–	–	–	–	–
Itálie	0,211	0,238	0,248	0,246	0,251	0,307	0,310
Německo	0,800	0,697	0,700	0,823	0,888	0,852	0,610
Nizozemsko	0,667	0,615	0,575	0,770	0,872	0,892	0,721
Portugalsko	–	–	–	–	–	–	–
Rakousko	0,667	0,839	0,782	1,016	0,889	0,909	0,585
Řecko	1,000	0,265	0,543	0,319	0,274	0,249	0,464
Španělsko	0,455	0,447	0,548	0,436	0,488	0,488	0,389
Švédsko	0,500	0,620	0,682	0,770	0,826	0,776	0,675
Velká Británie	0,667	0,616	0,971	0,742	0,863	0,742	0,829
EU-15	0,621	0,546	0,642	0,707	0,776	0,769	0,659
ČR	0,636	0,810	0,623	0,909	0,851	0,774	0,786
Litva	0,667	0,253	0,274	0,613	1,000	0,783	0,798
Lotyšsko	–	–	–	–	–	–	–
Maďarsko	0,200	0,192	0,183	0,235	0,248	0,225	0,191
Polsko	0,450	0,525	0,338	0,702	0,898	0,713	0,785
Slovensko	0,500	0,483	0,318	0,523	0,544	0,530	0,534
Slovinsko	–	–	–	–	–	–	–
EU-25	0,560	0,538	0,534	0,690	0,768	0,743	0,659
Bulharsko	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Rumunsko	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
EU-27	0,579	0,510	0,554	0,694	0,772	0,746	0,663

Pramen: vlastní zpracování na základě údajů CEFS (14)

tak, aby se výrazně navýšila jejich výrobní kapacita. Trh s cukrem se více vyprofiloval a ze 79 společností, které na něm působily na počátku prvního desetiletí 21. století, jich na konci dekády zůstalo pouze 59.

Ve vztahu k pěstitelům řepy lze konstatovat, že trh vyklidili zejména pěstitelé v oblastech, kde došlo k uzavření cukrovarů, a dále pak trh opustili zejména drobní producenti. Na trhu se tak vyprofilovalo producenty silné jádro, které má přímou vazbu

na stávající výrobní kapacity v oblasti cukru. O tomto vývoji svědčí i ta skutečnost, že zatímco počet pěstitelů řepy se snížil o více než 55 %, množství produkované řepy pokleslo pouze o 20 %.

V neposlední řadě je nutné zdůraznit, že přijaté změny, týkající se současné podoby trhu s cukrem v EU, nebyly ideální. Některé země byly cukerní reformou ovlivněny značně – jejich výrobní kapacity byly zcela eliminovány či drasticky sníženy. Naopak u jiných zemí tomu tak nebylo a dokonce v důsledku provedených změn došlo k výraznému posílení jejich postavení na trhu EU, neboť značná část konkurentů, jak v oblasti pěstování řepy, tak v oblasti výroby řepného cukru, byla eliminována či byl jejich produkční potenciál výrazně omezen. Nabízí se proto otázka, byla-li provedená reforma spravedlivá a byl-li opravdu naplněn její cíl: ukončit produkci tam, kde výroba cukru představovala nesystémový krok vzhledem k problematickým výrobním podmínkám.

Na stávající reformě velmi výrazně vydělaly Francie a Německo. Podíl Francie na cukerním trhu zemí EU se během let 2000–2011 navýšil z 20–24 % na 28 % a k poklesu produkce cukru během sledovaného období prakticky nedošlo. V případě Německa pak sice k určitému snížení produkce cukru došlo, nicméně pokles šel na úkor zejména zastaralých kapacit lokalizovaných ve východních částech Německa.

Vlastní objem produkce cukru se snížil v Německu přibližně o 15 % (což však bylo mnohem méně než u celé řady dalších států EU). Podíl Německa na produkci cukru v zemích EU se navýšil z 20 % na 23 %.

Ve vztahu k budoucímu vývoji cukrovarnického průmyslu v zemích EU lze očekávat, že EU pod tlakem na další reformování Společné zemědělské politiky a dále pak pod tlakem ze strany WTO bude i nadále pokračovat v restrukturalizaci vlastního

Tab. VI. Vybrané trendové ukazatele vývoje cukrovarnického sektoru v zemích EU

	Prům. délka kampaně	Sklizňová plocha řepy	Výnos řepy	Produkce cukru	Průměrný výnos cukru	Cukernatost	Denní kapacita zprac. řepy	Počet pěstitelů	Zaměstnanost
	Geometrický průměr řetězových indexů za období 2000/2001 až 2010/2011								
EU-15	1,026	0,959	1,008	0,972	1,013	1,002	0,943	0,919	0,937
EU-25	1,025	0,972	1,007	0,983	1,011	1,001	0,954	0,945	0,912
EU-27	1,025	0,973	1,006	0,981	1,011	1,001	0,95	0,946	0,916

Pramen: vlastní zpracování

cukrovarnictví za účelem jeho zefektivnění. Je však vhodné podotknout, že bez silné podpory ze strany EU a jejích jednotlivých členů se nemůže cukrovarnický průmysl, který je v zemích EU postaven na zpracování cukrové řepy, postavit v otevřeném boji cukru třetinovému – jehož výrobní náklady jsou výrazně nižší. Cukrovarnický průmysl v zemích EU tak bude vždy závislý na podpoře z veřejných zdrojů. Lze tedy očekávat, že tato podpora přetrvá veškeré snahy o její eliminaci. Podporují to následující argumenty: potravinová bezpečnost, nezávislost, cukr jako strategická komodita, cukr jako zdroj pracovní síly. Svou roli bude také hrát i silná cukrovarnická lobby, která dokáže v některých zemích EU mobilizovat síly a je tak schopna prosadit své zájmy nejen na národní úrovni, ale i na úrovni celé EU.

Výroba řepného cukru bude i nadále mít své pevné postavení v rámci potravinářského průmyslu zemí EU, obdobně i produkce cukrové řepy.

Je důležité rovněž zmínit, že ekonomiku výrobců cukru a pěstitelů cukrovky bude také čím dál tím více ovlivňovat růst poptávky po biopalivech – v tomto případě po bioetanolu, jehož produkce se v zemích EU postupně rozmáhá. V současné době bychom našli zpracovatelské kapacity v těchto zemích (v závorce je počet továren na bioetanol v dané zemi): Francii (11), Německu (5), Belgii (1), Nizozemsku (1), Velké Británii (1), ČR (1), Rakousku (1) a Polsku (1). To může do budoucna rovněž představovat zajímavý směr, který může ovlivnit situaci, a to nejen na trhu s cukrem v zemích EU, ale i mimo tento trh.

Tato práce podpořily výzkumné záměry MSM 6046070906 a MSM 6046070901.

Souhrn

Článek analyzuje vývoj odvětví produkce cukrové řepy a následné výroby cukru v zemích EU-27 v letech 2000–2011. Důraz je v tomto ohledu kladen na změny, ke kterým v cukrovarnickém oboru došlo v EU jako celku, a dále pak i v jednotlivých členských zemích. Z výsledků vyplývá, že reforma, potažmo celé analyzované období, se velmi významně podepsaly na současné podobě cukrovarnictví v zemích EU. Došlo k výrazné redukci jak objemu pěstované řepy, tak i množství vyrobeného bílého cukru. Cukrovarnický průmysl v zemích EU se zredukoval a řada přebytečných kapacit byla uzavřena. Došlo ke snížení počtu cukrovarů o více než polovinu a dále pak i ke snížení počtu pracovníků v cukrovarnictví a počtu pěstitelů cukrovky (rovněž v rozsahu kolem 50 %). Výsledná produkce cukrové řepy, respektive cukru, se tak staly konkurenceschopnějšími, alespoň z hlediska vnitřního trhu zemí EU. Nicméně je nutno konstatovat, že reforma se nesla v duchu posílení postavení silných subjektů a eliminace jejich konkurentů. V tomto ohledu je pak dále vhodné i zmínit skutečnost, že dopad vlastní reformy vedl k výraznější redukci produkčních kapacit zejména v nových členských zemích EU. Naopak v případě starých členských zemí byla redukce, jak množství produkované řepy, tak i vyrobeného cukru, vzhledem k objemu jejich vlastní realizované produkce proporcionálně nižší.

Klíčová slova: EU, cukr, cukrová řepa, produkce, vývoj, reforma, změny, trendy, dopady, země, difference.

Literatura

1. ČERMÁK, P.: Trh s cukrem ve světě. *Listy cukrov. řepář.*, 125, 2009 (11), s. 302–305.
2. SVATOŠ, M.: Selected trends forming European agriculture. *Agric. Econ. – Czech*, 54, 2008 (3), s. 93–101.
3. LARSON, D.; BORRELL, B.: *Sugar Policy and Reform*. The World Bank Report, 2001, ISSN: 1813-9450.

4. HUAN-NIEMI, E.; KERKELÄ, L.: Reform in the EU sugar regime: impact on the global sugar markets. In *11th Congress of the EAAE 'The Future of Rural Europe in the Global Agri-Food System'*. Denmark: Copenhagen, 2005, [on-line] <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/24733/1/cp05hu02.pdf>, cit. 12. 3. 2012.
5. FAO, 2011, *FAOstat databáze*. [on-line] <http://faostat.fao.org/DesktopModules/Admin/Logon.aspx?tabID=0>, cit. 9. 2. 2012.
6. ELOBEID, A.: *How Would a Trade Deal on Sugar Affect Exporting and Importing Countries?* Food and Agricultural Policy Research Institute (FAPRI), Iowa State University, 2009, Issue paper No.24, ICTSD Programme on Agricultural Trade and Sustainable Development, ISSN 1994-6856.
7. DILLEN, K.; DEMONT, M.; TOLLENS, E.: European Sugar Policy Reform and Agricultural Innovation. *Canad. J. Agricult. Economics = Rev. canad. d'agroeconomie*, 56, 2008 (4), s. 533–553.
8. BRUHNS, J.: The reform of the EU sugar regime and its effects on the industry. *Sugar Journal*, 71, 2009 (11), s. 13–16.
9. *Situační a výhledová zpráva „Cukr, cukrová řepa“*. MZe ČR, 2011, ISBN 978-80-7084-980-4.
10. *CEFS 2012: Sugar statistics 2011*. [on-line] <http://www.comitesucre.org/userfiles/CEFS%20Sugar%20Statistics%20Inquiry%202011%20FINAL%20Published%281%29.pdf>, cit. 11. 1. 2012.
11. *USDA, Sugar and the European Union: Implication of WTO Findings, and Reform*. 2004 [on-line] <http://www.fas.usda.gov/http/sugar/2004/internet%20article%20on%20wto%20and%20reform%20rev1.pdf>, cit. 25. 2. 2012.
12. *Balance produkce a spotřeby cukru v zemích EU*. MZe ČR, Řídicí výbor pro společnou organizaci trhu, 2011, interní materiál.
13. *CEFS, 2011a, The EU sugar sector today – economic dimension*. [on-line] <http://www.comitesucre.org/www/?menu=1&submenu=3>, cit. 9. 2. 2012.
14. *CEFS, 2011b, Sugar statistics 2010*. [on-line] <http://www.comitesucre.org/userfiles/file/CEFS%20Sugar%20Statistics%20Inquiry%202010%20FINALDECEMBER2010.pdf>, cit. 6. 1. 2012.

Smutka L., Benešová I., Pulkrábek J., Belova A., Urban J.: Development and Position of Sugar Industry in the European Union in 2000–2011

The paper analyses the development of sugar beet and refined sugar production in the European Union (EU-27) in the period 2000–2011. The main emphasis is laid on changes which occurred in sugar industry both at European Union level and also at the level of individual EU members. The results provide the following findings. The sugar reform in 2006 affected the sugar industry in many European countries. The volume of sugar beet and white sugar production was significantly reduced. The size of sugar industry in EU decreased and many production capacities were closed down. The number of sugar factories decreased by more than 50 % and also the number of people working in sugar industry decreased significantly (cc 50 %). Competitiveness of those sugar producers and sugar beet producers who were able to survive was reinforced. It should be emphasized that the reform fortified the position of main producers and eliminated many of their competitors. The reform affected more production capacities in new EU member countries, while in the case of old EU members the reduction of both sugar beet and refined sugar production capacities was much lower.

Key words: EU, sugar, sugar beet, production, development, reform, changes, trends, impacts, country, differences.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. Ing. Luboš Smutka, Ph. D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta provozně ekonomická, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 Suchbátka, Česká republika, e-mail: smutka@pef.czu.cz